

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น

Development of Training Course for Reading and Writing Ability of the Basic Thamma Isan Characters

อนวัช ลิญจวัตร¹ ณัฐชัย จันทชุม² และทิพาพร สุจารี³

Anawach Sinjawat¹ Nattachai Jantachum² and Tipaporn Sujaree³

สาขาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม¹

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม^{1,2}

Corresponding author, E-mail: waen11626@gmail.com¹ nattachai@rmu.ac.th², Tipaporn.s012501@gmail.com³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 3) เพื่อนำหลักสูตรไปใช้ และ 4) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะได้แก่ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมโดยวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร สัมภาษณ์และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ระยะที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 รูป และระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และการทดสอบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ (One-Sample t-test)

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยรวมไม่มีความสามารถในการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้นและ พบว่า พระสงฆ์มีความต้องการในการจัดการฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.53$, S.D.= 0.28) 2) หลักสูตรฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผลการประเมินคุณภาพของหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$; S.D.=0.55) และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$; S.D.=0.65) สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมได้ 3) เมื่อนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้พบว่า พระสงฆ์ที่ได้รับการฝึกอบรมทุกรูปสามารถอ่านและเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ได้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และมีความพึงพอใจต่อการจัดการฝึกอบรมภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$; S.D.=0.65) หลังการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนความรู้ด้านการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยเฉลี่ยเท่ากับ 51.95 คิดเป็นร้อยละ 86.58 จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 คน ผลการยืนยันประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมตรงกัน โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 คน ยืนยัน โดยประสิทธิภาพมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 สามารถนำไปใช้และพัฒนาต่อไปได้

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม, ความสามารถในการอ่านการเขียน, อักษรธรรมอีสาน

ABSTRACT

The objectives of the research were to 1) study the basic information and the need for developing a training course for reading and writing ability of the basic Thamma Isan characters 2) develop the training course. 3) implement the training course and 4) confirm the effectiveness of the training course. The research was divided into 4 phases. Phase 1; to study the basic information and the need to develop a training course. It was conducted by analyzing document data, survey problems, and the need to develop training courses. Phase 2; to develop the training course and evaluate its effectiveness. Phase 3; to implement the training course in 30 Kalasin province monks as the sample group. Phase 4; to confirm the effectiveness of the training course. The statistics used were the percentages, mean, standard deviation, and (One-sample t-test).

The research found that 1) The study on the basic information and the need for the training course to improve the reading and writing ability of the basic Thamma Isan characters showed that the overall need of the monks for developing the training course was at a high level ($\bar{X}=4.53$, S.D = 0.28) 2) The developed training course consists of 6 parts 1) rationale 2) objective 3) content 4) training activities 5) materials and the source of knowledge, and 6) evaluation and assessment process. The effectiveness evaluation of the course by the experts resulted in a high level of compatibility and adequacy ($\bar{X}=4.06$) which meant that the training course could be utilized for the development program. 3) The outcome of the training course showed that all the participants passed the assessment at 80 percent and the participants satisfaction towards training activity was at the high level. The result from the implementation of the training course shows that all the participants are able to read and write basic Thamma Isan characters. They passed the assessment at 80 percent and delivered overall satisfaction at a high level ($\bar{X}=4.06$, S.D.=0.65). The average score after the post test is 51.95 out of 60, which is 86.58 percent. It is higher than the 80 percent threshold with statistical significance at the .01 level. 4) The result of the training course's effectiveness confirmation by all of 7 experts displayed the compatibility index as 1.00, which could be applied for further development.

Keywords: The Development of a Training Course, The Ability of Reading and Writing, and Thamma Isan Characters.

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เราจะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกคนรุ่นหนึ่งแล้วมนุษย์ แต่ทั้งนี้วัฒนธรรมที่รับมาจากสังคมข้างเคียงนั้นไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคมและสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่เมื่อสอดคล้องกันได้ก็จะค่อย ๆ รับกันไป และในที่สุดก็จะแยกไม่ออกว่าวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม ส่วนใดรับมาจากสังคมอื่น การรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมอื่นมาในระยะแรกอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการยืมวัฒนธรรม กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาในท้องถิ่นของตน จึงเป็นกระบวนการศึกษาหาความรู้ได้ตามอัธยาศัยหรือบางอย่างก็ได้รับรู้จากการปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม จึงเป็นกระบวนการศึกษาที่สามารถเรียนได้ตามความต้องการและความสะดวกของผู้สอนผู้เรียน และในขณะเดียวกันวัฒนธรรมที่มีอยู่ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น ที่สำคัญคือการเปลี่ยนทางด้านค่านิยม บรรทัดฐานและระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงในแง่สิ่งของเครื่องใช้เกิดขึ้นได้ง่าย แต่การเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมและสัญลักษณ์ทางสังคมจะต้องใช้เวลานานและยากกว่า (เรื่องเดียวกัน) และขณะเดียวกันวัฒนธรรมทางภาษาเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมสำหรับวัฒนธรรมอีสานมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเป็นอีสานมาเป็นระยะเวลาช้านาน ทั้งที่อยู่ในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด ภาษาเขียนและจารีตต่าง ๆ ยังเมืองอีสานมีภาษาและตัวอักษรเฉพาะของตนเองเรียกว่า อักษรธรรมอีสาน ในเวลาต่อมาดินแดนอีสานรวมเข้ากับส่วนกลาง อักษรธรรมอีสานกลายเป็นเพียงภาษาถิ่นที่รัฐบาลกลางไม่ยอมรับและส่งเสริมให้มีการศึกษา

ลักษณะสำคัญของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาได้ก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการสร้างคุณภาพให้กับบุคคลในสังคมมีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ (ซูเกียรติ สิววรรณ, 2534) กระบวนการที่เป็นวิถีทางให้การศึกษาทำหน้าที่ดังกล่าวได้คือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคมซึ่งไม่เพียงแต่จะมีหน้าที่ในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม ถ่ายทอดความรู้และทักษะที่จำเป็นเท่านั้น แต่ยังเป็น

กระบวนการที่ช่วยในการพัฒนาบุคคลในทางที่สังคมต้องการให้บุคคลเรียนรู้ การปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตและมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต กระบวนการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการสองทางคือ ในขณะที่ยอมรับใหม่ เรียนรู้วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต แนวความคิด ค่านิยมของสมาชิกเก่า สมาชิกเก่าได้เรียนรู้สิ่งเหล่านั้นจากสมาชิกใหม่ด้วย แต่เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต การขัดเกลาแบบไม่เป็นทางการจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

ดังนั้นการมองภาพทางสังคมของการศึกษา จึงไม่อาจจะละเลยประเด็นในเรื่องของการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งเป็นวิถีทางหรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการพัฒนาอัตตะ (Self) ของบุคคลไปได้ (ชนิดา รักษ์พลเมือง, 2534) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เกิดจากการที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาและได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันไป โดยการเรียนรู้ให้ประสบการณ์จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่ละวัฒนธรรมต่างก็มีความแตกต่างกันไปตามความมุ่งหวัง ระยะเวลาและสถานการณ์ (สนธิ สมัครการ, 2534) กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ได้แก่ การถ่ายทอดแนวความคิด การเรียนรู้ การเลียนแบบ สาเหตุที่มีการถ่ายทอดก็เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพของมนุษย์ (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, 2527) การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาจะปรากฏในรูปของภาษา ศิลปะ ความเชื่อ ระเบียบประเพณีและวิชาชีพพื้นบ้าน ในกรณีพื้นที่นั้นมีวัฒนธรรมของตนเอง

อักษรธรรมอีสานเป็นตัวอักษรที่มีรูปแบบที่กลมกลืนคล้ายกันกับอักษรธรรมล้านนา หรือตัวเมือง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอักษรวนเป็นอย่างมาก จะแตกต่างกันบ้างบางตัวเท่านั้น สาเหตุที่คล้ายกันเป็นเพราะอักษรธรรมอีสานนั้นได้รับอิทธิพลและสืบทอดมาจากอักษรธรรมล้านนา ซึ่งมีพัฒนาการมาจากอักษรอมฤตซึ่งคาสตราจารย์ราช ปูณโณทก กล่าวว่า เมื่อศึกษารูปแบบของอักษรตัวธรรมที่ใช้ในภาคอีสานและล้านช้างแล้วพบว่ามีรูปแบบคล้ายกับอักษรวนหรืออักษรตัวเมืองในภาคเหนือ ซึ่งทั้งอักษรตัวธรรมและอักษรตัววนในภาคเหนือนั้นได้สืบทอดมาจากอักษรอมฤตที่หริภุญไชย นั่นคือ

อักษรอมฤตวิจิตรไทย พุทธศตวรรษที่ 18 (คริสต์ศตวรรษที่ 12) เป็นต้นแบบของอักษรยวนภาคเหนือและอักษรธรรมอีสาน (ธวัช ปุณโณทก, 2540)

สาเหตุที่เชื่อว่าอักษรธรรมอีสานได้รับอิทธิพลและสืบทอดมาจากอักษรธรรมล้านนาเพราะหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันที่ชัดเจนโดยกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านช้าง (รวมถึงภาคอีสานบางส่วน) และอาณาจักรล้านนาในสมัยราชวงศ์มังราย ทั้งทางด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสายเลือด แห่งเจ้าผู้ปกครองอาณาจักรทั้งสอง กล่าวคือในสมัยพระเจ้าวิสุทธิราช แห่งอาณาจักรล้านช้างได้ฟื้นฟูและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์โดยได้รับการสืบทอดมาจากเชียงใหม่และมีพระเถระผู้ใหญ่จากล้านช้างมาศึกษาพระธรรมวินัยจากล้านนาด้วย ต่อมาในสมัยพระเจ้าโพนสีราช (พ.ศ. 2063-2093) พระโอรสของพระเจ้าวิสุทธิราช ได้สมรสกับพระธิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่ และในสมัยเดียวกันนี้ พระเจ้าโพนสีราชได้ขอพระเทพมงคลเถระและบริวารพร้อมทั้งพระคัมภีร์พระไตรปิฎกจากเชียงใหม่มาเผยแผ่ที่ล้านช้างเมื่อ พ.ศ. 2066 อีกด้วย ต่อมาในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระโอรสของพระเจ้าโพนสีราชและเจ้าหญิงเมืองเชียงใหม่ได้เสด็จไปครองเมืองเชียงใหม่อยู่ระยะหนึ่งเพราะทางเชียงใหม่ขาดผู้สืบเชื้อสาย (พ.ศ. 2091-2093) เมื่อพระเจ้าโพนสีราชสวรรคตจึงเสด็จกลับไปครองอาณาจักรล้านช้าง และในการกลับมาครั้งนั้นพระองค์คงจะได้นำเอาพระธรรมคัมภีร์ วรรณคดี นักปราชญ์ราชบัณฑิต ตลอดจนช้างเผือกกลับมาล้านช้างด้วย ฉะนั้นตัวอักษรล้านนาที่ใช้กับแพร่หลายในอาณาจักรล้านนาในขณะนั้นก็น่าจะได้เข้ามามีบทบาทต่ออาณาจักรล้านช้างมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ในระยะแรก ๆ อักษรทั้งสองอาณาจักรนี้เป็นอักษรแบบเดียวกัน เพราะนำเอาอักษรล้านนามาใช้ในอาณาจักรล้านช้างช่วงต้น ๆ ดังปรากฏในศิลาจารึกที่พบในภาคอีสานและล้านช้าง เช่น จารึกฐานพระพุทธรูปวัดสี่เสกต เวียงจันทร์ (พ.ศ. 2033) จารึกฐานพระพุทธรูปพระประธานในพระอุโบสถวัดพระธาตุพนม (พ.ศ. 2046) จารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา (พ.ศ. 2106) เป็นต้น จารึกดังกล่าวมีรูปแบบสัณฐานตัวอักษรเหมือนกันกับอักษรธรรมล้านนาในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน เช่น จารึกฐานพระพุทธรูปวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2008) ศิลาจารึกวัดช้างค้ำ จังหวัดน่าน (พ.ศ. 2091) เป็นต้น ต่อมารูปแบบของตัวอักษรล้านนาและตัวอักษรธรรม

ได้พัฒนาแตกต่างกันออกไปจนในปัจจุบันมีรูปแบบแตกต่างกันบ้าง บางประการ เช่น ได้เพิ่มเสียงวรรณยุกต์ เพิ่มเครื่องหมายกำกับเสียงตัวพยัญชนะ เป็นต้น ส่วนตัวอักษรธรรมในล้านช้างไม่ได้เพิ่มเติมอะไรมาและก็นำมาใช้ในภาคอีสานของไทยสืบต่อมา

สาเหตุที่เชื่อว่าตัวอักษรธรรมนั้น เพราะใช้ตัวอักษรชนิดนี้ในการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก พระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นอักษรชั้นสูง อักษรศักดิ์สิทธิ์ ตัวอักษรชนิดนี้ใช้ในประเทศลาวก็เรียกว่า ตัวธรรมลาว ใช้ในภาคอีสานก็เรียกว่า ตัวธรรมอีสาน ตามแต่ละท้องถิ่นจะเรียก แต่ก็คือตัวอักษรชนิดเดียวกันนั่นเอง

ด้วยระบบการศึกษาของไทยยึดหลักจากส่วนกลางเป็นบรรทัดฐานของการศึกษา จึงส่งผลทำให้ขาดการสืบทอดการเรียนรู้ตัวอักษรธรรมอีสานอย่างเป็นทางการ ขาดการเอาใจใส่ดูแล ขาดการส่งเสริมจากรัฐ จากผู้รู้ทำการสอน ที่มีการสอนก็เพียงภายในวัด การเรียนการสอนก็เป็นไปตามสภาพการณ์สถานการณ์ดังกล่าวนี้เรียกว่า เป็นการสูญเสียทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทางภาษา การใช้ภาษาเขียนเริ่มมีความสำคัญน้อยลง ส่งผลกระทบไปถึงการศึกษาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เนื่องจากขาดผู้มีความรู้และขาดผู้ให้ความรู้ในเรื่องการเรียนการสอนการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานอย่างยิ่ง จึงทำให้พระสงฆ์ในเขตภาคอีสานส่วนใหญ่อ่านตัวอักษรธรรมในคัมภีร์ใบลานหรือพระคัมภีร์ต่าง ๆ ที่จดจารึกพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา คติธรรม วรรณกรรม วรรณคดี นิทานพื้นบ้าน ตำรายาต่าง ๆ ไม่ได้ และไม่สามารถเขียนอักษรธรรมอีสานเพื่อบันทึกพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสาน และจากการสำรวจพระสงฆ์ จำนวน 120 รูป การสนทนากลุ่มพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญตลอดจนปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 10 คน พบว่า พระสงฆ์ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์จำนวนมาก ไม่สามารถอ่านและเขียนอักษรธรรมอีสานได้ ซึ่งในปัจจุบันที่วัดต่าง ๆ ในภาคอีสานมีพระคัมภีร์ใบลานที่เก่าแก่และมีคุณค่าที่เขียนด้วยอักษรธรรมอีสานเป็นจำนวนมาก ที่จารึกเรื่องราวต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรม วรรณคดี นิทานชาวบ้าน และตำรายา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านและ

การเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น เพื่อให้สามารถอ่านและเขียนอักษรธรรมอีสาน ซึ่งเป็นประโยชน์กับคนรุ่นหลังและเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสมควรได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น
4. เพื่อประเมินหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น

สมมติฐานการวิจัย

หลักสูตรการฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น มีค่าประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพผลลัพธ์ของผู้เข้าฝึกอบรม สูงกว่าร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมพบว่า พระสงฆ์ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

2. สำรวจปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมของพระสงฆ์ จำนวน 120 รูป

3. สันทนากลุ่ม เกี่ยวกับจุดประสงค์ปัญหา และเนื้อหาในการอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้นจำนวน 10 รูป

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ดำเนินการดังนี้

1. การยกร่างหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร บทความ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา และความต้องการในการฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น มากำหนดจุดประสงค์และขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม และความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถเพื่อพัฒนาการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ดังนี้ 1) หลักการของหลักสูตร 2) จุดประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม 3) เนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม 4) กิจกรรมการเรียนการสอนและการฝึกอบรม 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผล

2. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายและขอบเขตเนื้อหาตลอดจนความเหมาะสมของระยะเวลาในการอบรมประกอบไปด้วย ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน 3) ปราชญ์ชาวบ้าน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 5) พระสงฆ์ รวม 7 คน

3. ประเมินความสอดคล้องและเหมาะสมของหลักสูตร และแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 2 มาวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพระสงฆ์ ฝ่ายมหานิกาย และพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต เขตปกครองพระสงฆ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 รูป

ระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลผลหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยการนำเอกสารหลักสูตรและแบบประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสม เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตร

ขอบเขตด้านระยะเวลา

1) การศึกษาข้อมูลและการพัฒนาหลักสูตรระหว่างเดือนกันยายน 2563 ถึง เดือนมีนาคม 2564

2) การนำหลักสูตรไปใช้ระหว่างเดือนมิถุนายน 2564 ถึง เดือนสิงหาคม 2564

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ประชากรเบื้องต้นที่กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 รูป จากนั้นผู้วิจัยได้ทำแบบสำรวจความต้องการในการฝึกอบรมจำนวน 120 ฉบับให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และได้กลับคืนมา 120 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต เขตปกครองพระสงฆ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 รูป ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงและกลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยระยะที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยระยะที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

ระยะที่ 3 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายและพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต เขตปกครองพระสงฆ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรม และสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ คือ ต้องมีเวลาเข้ารับการฝึกอบรมจนจบหลักสูตร

อย่างน้อย 80% ของระยะเวลาการฝึกอบรม และผ่านเกณฑ์การประเมิน 80% จำนวน 30 รูป

ระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลผลหลักสูตรฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน เพื่อใช้ในการประเมินยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม

เครื่องมือการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ

แบบสอบถามความต้องการฝึกอบรมของพระสงฆ์ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่พัฒนาขึ้น โดยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษาและการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 5 ท่าน หาค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.60-1.00

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

1. แบบประเมินความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรม
2. แบบประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม
3. แบบประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบหลังการฝึกอบรม

เป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่พัฒนาขึ้น โดยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษาและการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 5 ท่าน หาค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.60-1.00

ระยะที่ 3 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้

1. หลักสูตรฝึกอบรมฯ ที่ผ่านการหาคุณภาพโดยมีค่าความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $S.D.=0.55$) และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, $S.D.=0.65$)

2. แบบทดสอบหลังการฝึกอบรมฯ

3. แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ระยะที่ 4 การประเมินประสิทธิผลผลหลักสูตรฝึกอบรม

แบบประเมินยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลทางการศึกษาและการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 5 ท่าน หาค่า IOC มีค่าเท่ากับ 0.60-1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพปัญหาและความต้องการในการฝึกอบรม

ศึกษาสภาพ และความต้องการของพระสงฆ์ในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น โดยการนำแบบสอบถามความต้องการพัฒนา ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างและขอเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตร

ประเมินหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง โดยผู้เชี่ยวชาญ ด้านต่าง ๆ โดยนำหนังสือเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบคุณภาพ เอกสารประกอบหลักสูตร หลักสูตรฝึกอบรม โดยประเมินความสอดคล้อง ความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม และประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบหลังการฝึกอบรม

ระยะที่ 3 นำหลักสูตรไปใช้

1. นำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง
2. ติดต่อประสานงานกับผู้เข้าฝึกอบรม
3. เตรียมเอกสารการฝึกอบรมและสื่อประกอบการฝึกอบรม
4. ประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับขั้นตอนและมอบหมายงาน
5. ดำเนินการจัดฝึกอบรมตามขั้นตอนในคู่มือฝึกอบรม
6. หลังฝึกอบรม ดำเนินการทดสอบหลังการฝึกอบรม
7. สอบถามความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ระยะที่ 4 ยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตร

1. ติดต่อประสานงานผู้เชี่ยวชาญ 7 คน
2. ชี้แจงเกี่ยวกับการประเมินยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตร

ฝึกอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและความต้องการฝึกอบรม โดย

1. สังเคราะห์เอกสาร
2. แบบสอบถามความต้องการ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ระยะที่ 2 พัฒนาหลักสูตร

1. การประเมินคุณภาพหลักสูตร โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. ประเมินความสอดคล้องของข้อสอบกับวัตถุประสงค์การจัดการฝึกอบรม โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ต้องมีค่าเฉลี่ยแต่ละรายการมีค่าตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป ถือว่ามีความสอดคล้อง

ระยะที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตร

1. ประเมินประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพผลลัพธ์ กับเกณฑ์ร้อยละ 80 โดยทดสอบค่าที (One-Sample t-test)

2. สอบถามความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ระยะที่ 4 ยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตร ประเมินยืนยันประสิทธิผลโดยผู้เชี่ยวชาญ 7 คน ตามเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอเป็นระยะตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการใช้วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และการสำรวจความต้องการของพระสงฆ์ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุติก พบว่า พระสงฆ์มีความต้องการในการฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก และจากการสนทนากลุ่มพระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษาและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน พบว่าบุคคลทั้งสามกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันคือควรมีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น เพื่อเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางภาษาและอนุรักษ์อักษรธรรมอีสานไม่ให้สูญหาย ส่วนในเรื่องของเนื้อหาที่ใช้ในการฝึกอบรม ควรเริ่มตั้งแต่ประวัติความเป็นมา ความสำคัญของอักษรธรรมอีสาน และรายละเอียดของตัวอักษร เช่น ตัวอักษร สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ และการผสมคำ และควรนำเอกสารจริงมาใช้ในการจัดกิจกรรมการอ่านและการเขียน เช่น นำมาจากใบลาน พระคัมภีร์ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตำรายา นิทาน สอนใจ สุภาชีวิต นิทานธรรมะ เป็นต้น

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรม มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของหลักสูตร 2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 3) เนื้อหาสาระ 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผล และผู้วิจัยได้นำหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น (ฉบับร่าง) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ประเมินความสอดคล้องและความเหมาะสมของหลักสูตร พบว่า ความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$; S.D.=0.55) และ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$; S.D.=0.65) ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 3.51 ขึ้นไป จึงถือว่าหลักสูตรฝึกอบรมฯ ได้ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำเลยทีเดียวที่กำหนดและสามารถนำไปใช้ได้

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยนำหลักสูตรฝึกอบรม ไปทดลองใช้กับพระสงฆ์ ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 รูป โดยทำการอบรมเป็นเวลา 5 ครั้ง จำนวน 30 ชั่วโมง ณ วัดป่าโคกกลาง ตำบลหลุบ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้ทดสอบผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรม พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมมีค่าเท่ากับ 51.95 จากคะแนนเต็ม 60 คะแนน เมื่อเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 80 พบว่า ค่า t ที่ได้จากการคำนวณเท่ากับ 30.23 สรุปได้ว่า คะแนนทดสอบระหว่างอบรมและหลังการฝึกอบรม มีค่าประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพผลลัพธ์ของผู้เข้าฝึกอบรม สูงกว่าร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงสรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์ได้รับการฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ทำให้มีความสามารถทางการอ่านและการเขียนเพิ่มขึ้น และผลจากการศึกษาความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม พบว่า พระสงฆ์ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$; S.D.=0.65)

4. ผลจากการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรฝึกอบรม ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ประเมินหลักสูตรเพื่อเป็นการยืนยันประสิทธิผลของหลักสูตร พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 7 คน ประเมินยืนยันว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลสามารถนำไปใช้และพัฒนาต่อไปได้

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่านและการเขียน การวัดและการประเมินผล การพัฒนาบุคลากร การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพื่อนำข้อมูลไปสร้างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้สำรวจความคิดเห็นและความต้องการของพระสงฆ์ในการฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น และดำเนินการสนทนากลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน และพระสงฆ์ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหา ถึงความจำเป็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งพบว่า ทุกกลุ่มบุคคลมองเห็นความสำคัญ และประโยชน์ของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น เนื่องจากสมัยก่อนการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก พระธรรมคัมภีร์ต่าง ๆ ตำรายา นิทานสอนใจ ใช้อักษรธรรมอีสานและมีความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสาน ซึ่งปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวนมากไม่สามารถอ่านและเขียนอักษรธรรมอีสานเพื่อเป็นการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภาษา

2. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้บุคคลเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะและเจตคติที่จำเป็น ผู้วิจัยได้บูรณาการกระบวนการ การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ (Tyler, 1969; Taba, 1962; วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 และสังัด อุทรานนท์, 2532) ที่ได้กำหนดกระบวนการ การพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนในการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการมาเป็นหลักในการพิจารณา การคัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เป็นสำคัญ การลำดับเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกมาโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ก่อนหลัง และการประเมินผล ซึ่งเป็นเครื่องมือชี้ว่า การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรประสบความสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมากำหนดเนื้อหาหลักสูตรซึ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ดังกล่าวเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันและนำทุกขั้นตอนมาวิเคราะห์ประกอบ การพิจารณาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งการจัดเนื้อหาหลักสูตรที่ดีไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาหลักสูตรประเภทใด จะต้องคำนึงถึงขอบเขต ความต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้นตอน และการบูรณาการความต่อเนื่อง คือเนื้อหาหลักสูตรจากระดับหนึ่งไปอีกระดับหนึ่ง จากเนื้อหาหนึ่งไปอีกเนื้อหาหนึ่ง โดยไม่ขาดตอนทำให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ เน้นความคิดเป็นประเด็นหลัก และทักษะที่ฝึกกระทำซ้ำ ๆ ในหลักสูตร เพื่อให้มั่นใจว่าผู้เรียนได้ประสบการณ์ ซึ่งการที่เนื้อหาที่มีความต่อเนื่องกัน ผู้เข้าอบรมมีการเรียนรู้เป็นลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม องค์ประกอบของหลักสูตรมีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหาสาระ 4) กระบวนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อและอุปกรณ์ และ 6) การวัดและประเมินผล จากนั้นผู้วิจัยได้นำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสม และความสอดคล้องซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องกันอยู่ในระดับมากที่สุดและหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีคะแนนการทดสอบหลังการฝึกอบรมสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 สรุปได้ว่าหลักสูตรฝึกอบรมการอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสาน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นครั้งนี้ มีผลต่อความรู้ความเข้าใจ และทักษะการอ่านและการเขียน ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากองค์ประกอบของหลักสูตรที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้ผ่านการประเมินความสอดคล้องและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรธรรมอีสาน และการฝึกอบรมได้ยึดหลักผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ และเน้นความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อนำไปใช้ในการศึกษาการอ่านการเขียนอักษรธรรมที่มีเอกสารปรากฏในวัด จึงทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความกระตือรือร้นและตั้งใจฝึกปฏิบัติในกิจกรรมการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้า

รับการฝึกอบรมมีความรู้และทักษะดีขึ้น ดังที่ บุษรา สังวาลย์เพชร (2548) ที่ได้สรุปเกี่ยวกับทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้นำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้รับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือความสามารถทางสติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม เป็นต้น ในการจัดการฝึกอบรมตามเอกัตภาพ การศึกษาโดยเสรี การศึกษาด้วยตนเอง ล้วนเป็นวิธีการเปิดโอกาสให้ผู้ฝึกอบรมมีอิสระในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถ และความสนใจ โดยมีวิทยากรคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

ส่วนการศึกษาความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรม พบว่า พระสงฆ์มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมโดยรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D.=0.65) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเนื้อหาของหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น เป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่าน การเขียน เพื่อให้พระสงฆ์ได้นำไปใช้ในการอ่านการเขียนหนังสือโบราณ ที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของพระสงฆ์โดยทำการสำรวจความต้องการก่อนแล้วจึงนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม ผลการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับคำกล่าวของพัฒนา สุประเสริฐ (2543) ที่ว่าหลักสูตรการฝึกอบรมมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการฝึกอบรม เพราะเป็นการประมวลกิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดขึ้น เพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งจากหลักสูตรที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ขอให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ พระสงฆ์จึงมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

4. ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ผู้วิจัยได้นำเอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรมและแบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คนประเมินหลักสูตรเพื่อเป็นการยืนยันว่าหลักสูตรมีประสิทธิผลและสามารถนำไปใช้และพัฒนาต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้กับผู้ที่รับการฝึกอบรมที่มีความสามารถแตกต่างกัน จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจโดยการชี้แจงให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจถึงกระบวนการฝึกอบรมและผลที่ได้จากการฝึกอบรม อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการฝึกอบรมบ้าง เพื่อให้เกิดการดำเนินการฝึกอบรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วิทยากรควรเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกปฏิบัติ การอ่าน การเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ในระดับตัวอักษร คำประโยค และข้อความ เพื่อให้การฝึกอบรมเกิดผลต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มากที่สุด

1.3 การนำหลักสูตรไปใช้ควรมีแหล่งการเรียนรู้สำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วย

1.4 ควรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาคู่มือหลักสูตรสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนล่วงหน้า เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะฝึกอบรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานเบื้องต้น ในระดับขั้นหรือกลุ่มบุคคลอื่น ๆ เช่นสำหรับสามเณร บุคคลที่สนใจทั่วไป

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การอ่านและการเขียนอักษรธรรมอีสานโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทุกท่านได้กรุณาให้ความช่วยเหลือแนะนำตลอดจนให้คำปรึกษาอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัย ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูง

ขอเจริญพรขอบคุณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยและ

ขอเจริญพรขอบคุณผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัย

ขอเจริญพรขอบคุณ พระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสะดวกและความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ครู อาจารย์ทุกท่าน ที่ให้ความรู้และ ขอขอบคุณ ผู้เขียนหนังสือ ตำรา บทความ เอกสาร และงานวิจัยทุกเรื่อง ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและ นำมาอ้างอิง ซึ่งทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชูเกียรติ สีสวรรณ์. (2534). ระบบการเรียนที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธวัช ปุณโณทก. (2540). สมุดภาพศิลปจารึกอีสาน: สรุปรายงานการวิจัยเรื่อง ศิลปจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว การศึกษาทางด้านอักษรวิทยา.
- บุษรา สังวาลเพชร. (2548). การพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่องไอซีทีเพื่อการเรียนการสอนสำหรับครูโรงเรียนท่าม่วงราษฎร์บำรุง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). การพัฒนาหลักสูตรครบวงจร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังัด อัทธานนท์. (2532). พื้นฐานและหลักการพัฒนหลักสูตร. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มิตรสยาม.
- สนธิ สมัครการ. (2534). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace & World.
- Tyler, Ralph, W. (1969). *Basic Principle of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press.